

ACC. N:R M. 13577: 1-30.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Västergötland* Upptecknare: *Walborg Larsson, Hällabäck*
Härad: *Kind* Berättare: *Emil Pettersson,* "
Socken: *Hälsjövik* Berättarens yrke: *f.d. hem. ägare*
Uppteckningsår: *1955* Född år *1878* i *Bäck*

Jakt och djurfångst. s. 1-30. Luf 101.

Skriv endast på denna sida

ACC. N:R M. 13577: /.

Jakt & djurfångst.

Varq.

År 1855 vid jultiden såg berättarens
fader en dödad varq. Han var på väg
till släktingar i Flästä. När han kom
vid ~~Ekedals~~ säteri komma drängarna
där och släpade fram en död varq.
De hade påträffat honom i skogen
vargen var sjuk, därför kunde de lätt
slå ihjäl honom med en yxa. Några
år senare såg samma person en varq
komma och hoppa över en gädesgård
det var i februari månad och mycket
snö även då var han på väg till
Hästo. Vargen var fulligast för ker och

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Luf 101
1

ACC. N:R M. 13577: 2.

för. Det kallades att han "rev dem", när
han var framme och bet ihjäl dem.
Boättaren ejade har aldrig ett varg.
Jakt.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2

Om vargen rivit ett kreatur skickades
bud till skallfogden. Han var förut
vald av byafolket och var gärna
en ren skytt. Han sammankallade
då sakenfolket till skallgång. De
skulle ha med sig mat, skjutvapen
samt varggarn de som hade sådana.
Skalljaktarna kunde förekomma under
vilken årtid som helst, bara vargen ha-
de visat sig eller gjort skada. Till ett
stort vargskall gick åt 200 personer.
Jakten hölls av skallfogdarna det
fanns flera i varje saken. Drövfolket

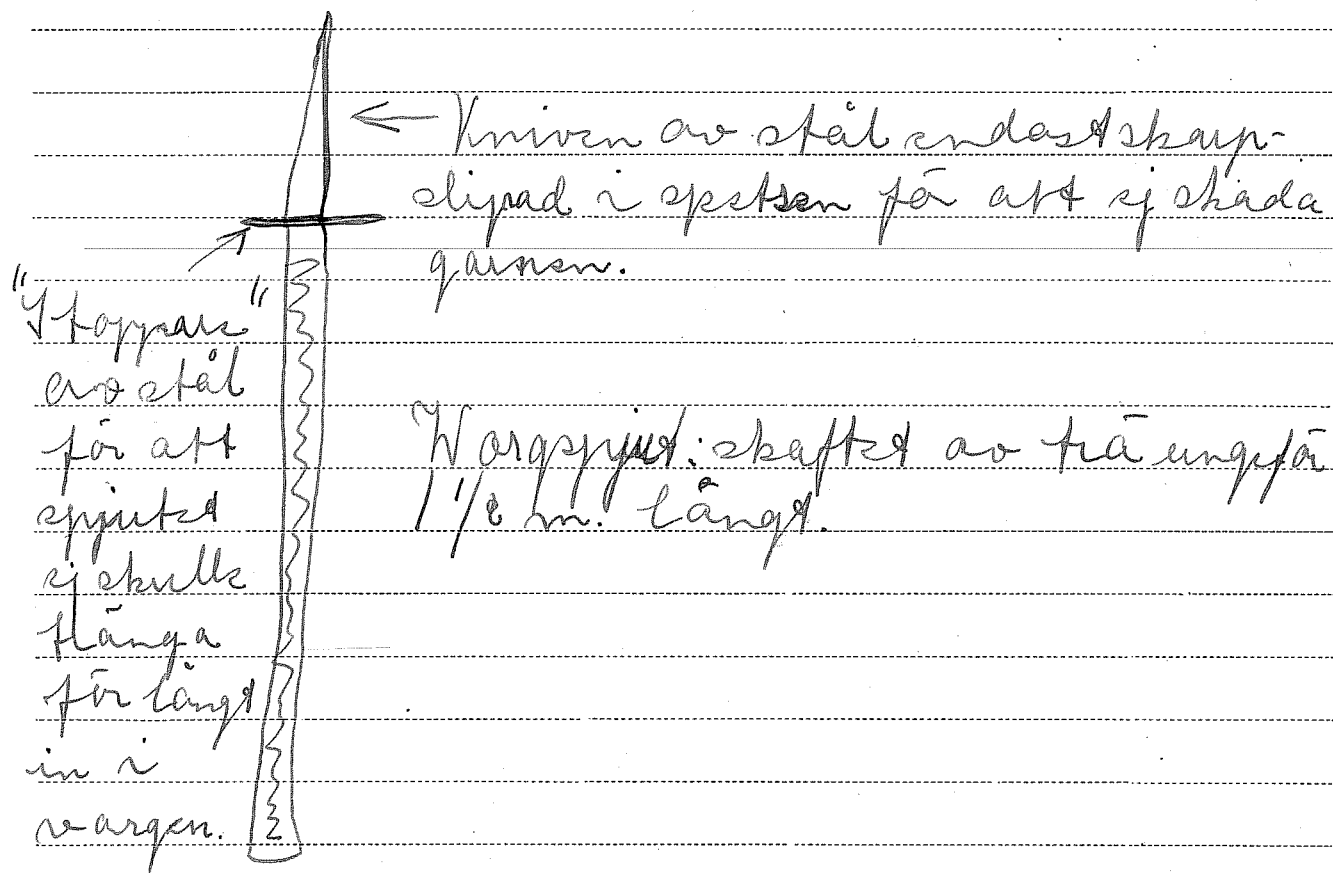
uppställdes i två bedjer. I nom dessa
skulle vargen finnas. I byttarna ställdes
i framänden av drevskjens, vid "skjut-
skrämmen", där var också varggårnen
syssatta på långa stölar. Där vargen
han skulle han försöka att hugga över
gången dessa fålla då över honom och
snäids honom. Då fick skyttarna
skjuta honom annars fick de som
vara utrustade med vargspjut sticka
ihjäl honom. Hugga ihjäl vargen
med yxa fick man ej göra, då kunde
man hugga sönder vargriäten, de vara
av groda rep. (gåmen)

Hur mycket varggårnen man skulle ha be-
roddes på hur stor gård man hade.
I varje större by fanns en skallpöde.
Fammanballningen till vargskall skicka

ACC. N:R M. 13577:4

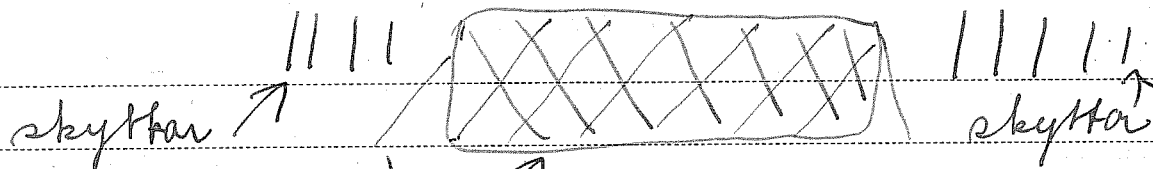
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

dess län gärd till gärd

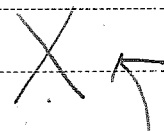

ACC. N:R M. 13577:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

vaggan i mitten
vagnen skulle hälla
in sig!

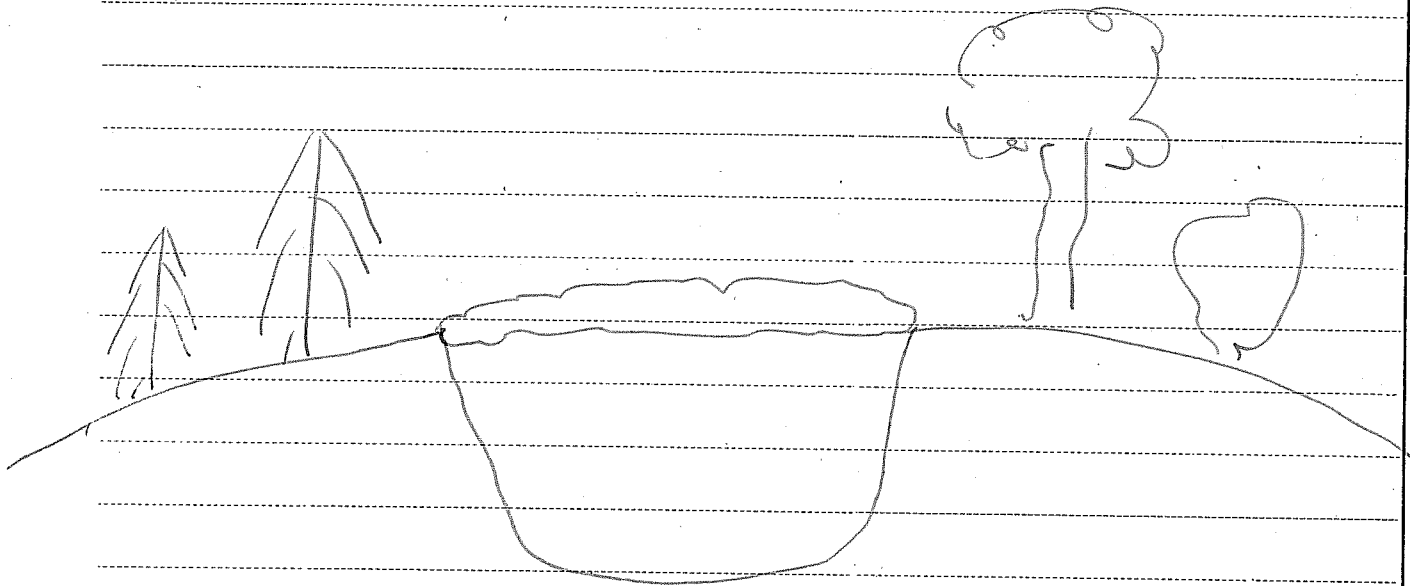
Här befinner sig vagnen!

Dröfolk
vid skallgång efter vagn

ACC. N:R **M.** 13577:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Waggrop belägen på hög kulle

8

Fabricsällskapet upprödlades i skyttan
och druckallan. Wargskinnen höll man
auktion på och gick därpå till den
högstbjudande.

Fångst.

De användes inte här på orten. Här
i Håkoviks socken finns fragment
efter warggrapar. De användes i all-
mänhet på höga kullar, emedan
vargen gick upp där och fjät på
vintern när han led brist på mat
och det var kallt. Inte långt här-
ifrån finns en kulle i skogen som
kallas Ullosåsen = ulv (warg) under
1700 talet och tidigare brukade vargar-
na stå där och fjäta. Warggrapen var
rund och hade en diameter av 3

metu, samt var ungefär 3 metu djup.
Huggroparna vara blädda med trä, i en
del fall vara de oklädda. Berättarsen
har sagt att ett bete gärna lades
i gropen, t. d. en död höna eller en
skjuten katt. Huggroparna var bestagna
i skogen på en hög kulle. I början på
1800-talet inhägnades den sista huggropa
här på orten och användes ej mera för
fångst.

Räv

Rävens förskott här på orten har alltid
 varit riklig. Den har gjort skada både
 på det vilda och på tamdjur. Under
 berättarsens barndom förskem det att räven
 tog lamm. Han bit dem i halsen. Någon
 gång kunde det hända att lammet kunde

ACC. N:R M. 13577:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

slita sig löst och springa hem. Då fick
man binda om det och försöka att läka
såren. Här på orten är ett ordspåk som
man brukar säga när någon människa
går ombruden om halsen. "Den ser ut
som en råvabsten 'sö'!" (sö = lamm eller fä)
och någon hade kunde alltibland bli råvab-
stens.

Fakten på räv forskning och forskning
mest med hund och några karlar som
begge sig ut och står på pass. Det är
för det mesta byalaget som ordnar en
sådan sak. Under 1850-talet och
längre fram ända till 1930 användes en
"rävalamm" här på orten. Det var en
står tur gjord av kläna granstavar.
9) I närheten fanns ett gillat som var

fäst vid en dörr som föll ner när rå-
ven gått in i husen och börjat äta
av bålet som var fäst vid ~~husen~~ gillhus.
Ett sätt var att lägga ut åstb (mat) till
räven och låta honom att gå fram och
äta ~~av det~~. Sedan kunde man från
färstid i ett närläget beringstues
lätt skjuta honom en mån timer natt.
En rävsax kunde också gillas och läggas
ut i "lyken" där räven bodde. Efter det
han fastnat i saen fick man skjuta
honom. Om man råpade med svarst
i rävens gångar, som han hade i lyken
kunde det hända att man fick honom ~~en~~
långt ut att man kunde skjuta honom.
Käbbång eller pana var här på orten
ej ett fångstredskap, utan användes
i stället till att torika rävens skinn.

på esdan man flått honom.

Det sista lodjuset här på orten
sköts på 1870-talet, på Målnsky her-
gård i Ö. Frölunda, det här finnes epp-
stoppat på nämnda gård. Lodjuset veta
des här hela året. De jag får och alltibland
någon mindre kalv. Lodjuset jagades med
hund och drojakt.

Älgen har inte alltid förskammat
här på orten. Under besättadens banden
förskam ingen älg här på orten. På 1890
talet började man se älgar här på orten.
Älgjakten bedrivs med drevkallar som
med ett visst avstånd ifrån varandra
sköva igenom skogen under skrik
och skriån. På vissa pass står esdan

såkra skyttar utpostade. På något annat sätt bedrivs ej alggjakten här på orten.

För när det gatt om rådjur här på trakten, ender enas är här de försämrade sparsamma. De jagas med drisen och hund. De gadsägarna och husgädsfolk är rådjuren särskilt omhulade. På ett stort gods i Halland finns stora flackar rådjur inhägnade. Här på orten förskamma ingen fjurjakten rådjur, det är alltför riskabelt.

Djur av hjortsläkten ha ej förkommit här på orten på en två till trehundra år. Vid Skyrp en halv mil härifrån har en gång en jägare blivit ihjälslagen av en doohjort. Jägaren hade enasthjorten

men inte lyckats döda honom. Hjerten
siste sig då på bakbenen och stätte
omkull jägaren, samt trampade ihjäl
honom. Bäckens där det händes kallas
än i dag "Hjortåsalia." (Lia = Bäck.)
Att fjurjägare särskilt eftertraktat
dessa djur har jag ej hört.

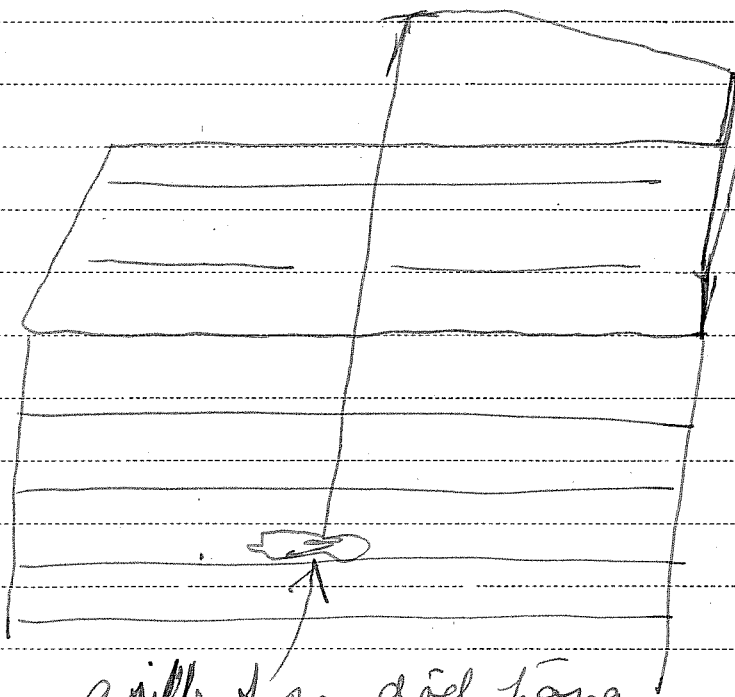
Uttu förekommer än i denna
trakten. Den jagas med bår, bår och
sax. Låsen är densamma för båds lår
grävling och uttu. Låsen läggs ut
där den har sitt bo vid å- eller sjö-
kanten. De kan synlig ute i vattnet
eller på landbacken skjuter man
honom. Villgängen på uttu är sällsynt
här i trakten.

ACC. N:R **M.** 13577:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Rävalårn

Lucka som föll ner ner

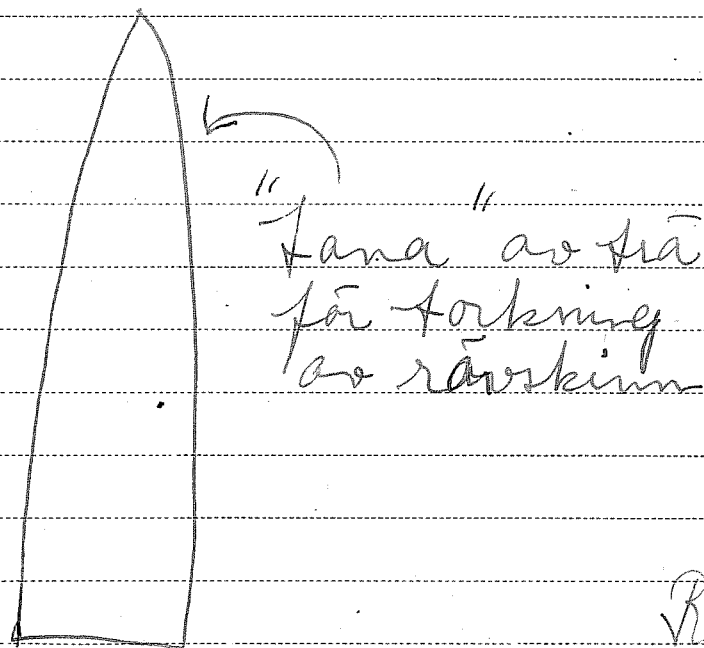

↙ räven kom
in och röde
rid gillret!

↗ gillret en död häva
eller dylikt

ACC. N:R M. 13577:15.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Råvsa

En råvsa kamps på gillsplåten
slog de varstansade rundlarna småt
varandra och råven fastnade med stål
av frambenen.

Låt låt mig veta om du
föreskannat här!

Grävling har alltid föreskom-
mit här på orten, och har delvis varit
föremål för jakt. Har inte grytet varit
för stort eller haft för fräga gånge
har man använt grythund till att driva
ut grävlingen med. Att lägga en säc
vid grytets öppning har också praktiserats
särskilt för nättade jägaren och med
sin borse sköt han grävlingen när denna
gick i säcken.

Än i trakten finns både
den tyska och den svenska haren,
den tyska övervägande. Vid harejakt
användes hundar, typ: vanlig svensk
stövare. Om det var ena flörs jul kom

de man följa haren spår till man kom
tills hans gästställe för dagen. Det
kallades att "reda ut harens" trajs.
(trajs uttalas med långt, tydligt a-ljud
och betyder hans härbärg för dagen.
På vintern dagge man ofta ut klövska
till harena, då kom det gå att skjuta
dem vid deras matställe. Dock förefaller
denna instad gryn, att döda dem när
de är framme för att stilla sin hunger.

I guldkottsfångst har aldrig be-
drivits här på åter, utas andra än lä-
ven.

Beättarens fader har ett illse
men några sägner om den finns ej.

Rapphöns förekommer ej i nå-
gon nämnvärd omfattning här på orten.
Omkring år 1890 förekom de något mindre
rikligt. Då kunde de komma fram i
stora fläckar och vilja ha mat. De ut-
fodrades med havre. Vad som försakades
dess slut här på orten var för länd ut-
skjutning och för stränga vintrar.

Morkulla förekommer här på
orten. Den skjuts från en hög bäcke
ända Gusa bäckvallen. Vissa höjder
är beaktade för sina "morkullestreck."
(morkullefläckar.)

18/1
Fjädren är riklig här på trak-
ten. Den jagas utan hund. På vintern
sköts fjädren på spår. Undan det fjädren

spelade kunde man komma honom nära.
När tjäden vilade sig någon gång under
spelringen fick skytten stå orörlig annars
blev han upptäckt av fågeln. Bulten vid
tjädarskytte användes ända till 1920-talet
här på orten. Under 1800-talets snarare del
användes snaror för fångst av tjäder. Ina-
rona voro av mässingstråd.

Ornen har alltid förekommit
riktigt här i trakten. Ornen har jagats
libadant som tjäder. Ett sätt var att
jaga ornen gick bra under parningstiden.
Då satte jägaren upp en "stuga" av
björkar ute på en moss, inne i den-
na gämdes jägaren sig. Vidigt på mor-
ningen kom sedan ornhonor och avtygna
och höll sina parningslek på mas-

20

sen. Det var i regl' endast en orre i
skacken som spelade. Denna kallades
för "epilaren". Då längs den ej var
skjuten, samlades alla andra åren
om skytten nedlade någon ~~en~~ cällska-
pet. En bulvan var sydd av erendradmal
med röd bom i hurudet och prydd med
fjäder somt uppstoppad och så lik en
orre som möjligt. Bulvanen fästes vid en
stång som sedan sattes upp i en björk
eller annat träd. När orren eller fjädan
sick se bulvanen flög han till trädet
i tro att det var en fjände. Då först
han satt sig kunde skytten skjuta.
Däremot var det ej värt att han gick
fram och plackade upp sitt byte
då han det ej några fler fåglar. Det
blev någon slags vitting kvar efter

skytten. Gläds skytten god tur kunde
det ligga ett tiotal skjutna orrar på
marken när han slutade upp med
jakten för dagen.

Den huvudsakliga sjöfågeln här på
orten är andan. Gås och fiskmåsar
förekommer också. Andjakten är den
enda jakt som förs på sjöfågel. Den
sker med gevär från båt och så har
skott så länge berättelsen minns. Hund
eller andra jaktmetoder ha icke använts.
Under berättelsens barndom brukade man
placera sjöfågelägg uts på öarna i sjöns
Ipaden. Det var mest ägg efter larm
och and. Äggen användes sedan i mat-
lagningen. De var något beska i sma-
ken och ej så goda som ett hönsägg.

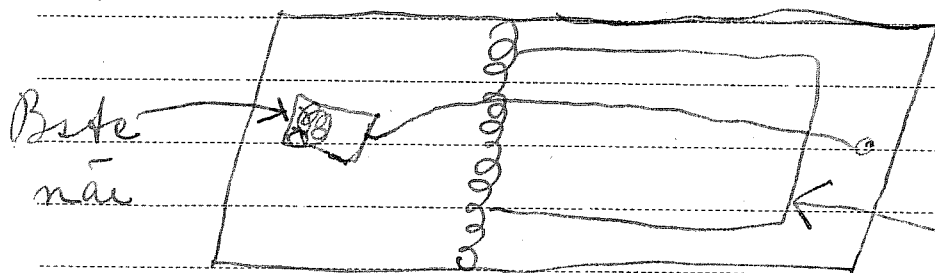
21

Under brättars ungdom för omkring 50 år sedan förkom bramsfågel här på orten. Den upptäcktes då i flackris och brättarna har skjutit flera. De voro så stora som en skata ungfågel. Några särskilda arter inom bramsfågeln var brättarna sj om. Den var enfärgad mörkt brun, och hade ett svattande läte.

Till rovfågeljakten hörde hänsynen och bugusen. Men denna jakt förkom inte så mycket invid den blev skottpengar på dessa fåglar. I början betalades skottpengarna ut endast av socknen, under senare år även av landstinget. Öven på beäker förkom skottpengar. Jakten skedd

med bäsar. Rorfågelskötet användes inte till föda, av den anledningen att föfäden aldrig användes, det ansågs på något vis orent.

Av råttfälla har det förekommit och förekommer ännu flera slag. Visserligen stänger in råttan levande och andra slår i den med en stålspjäder.

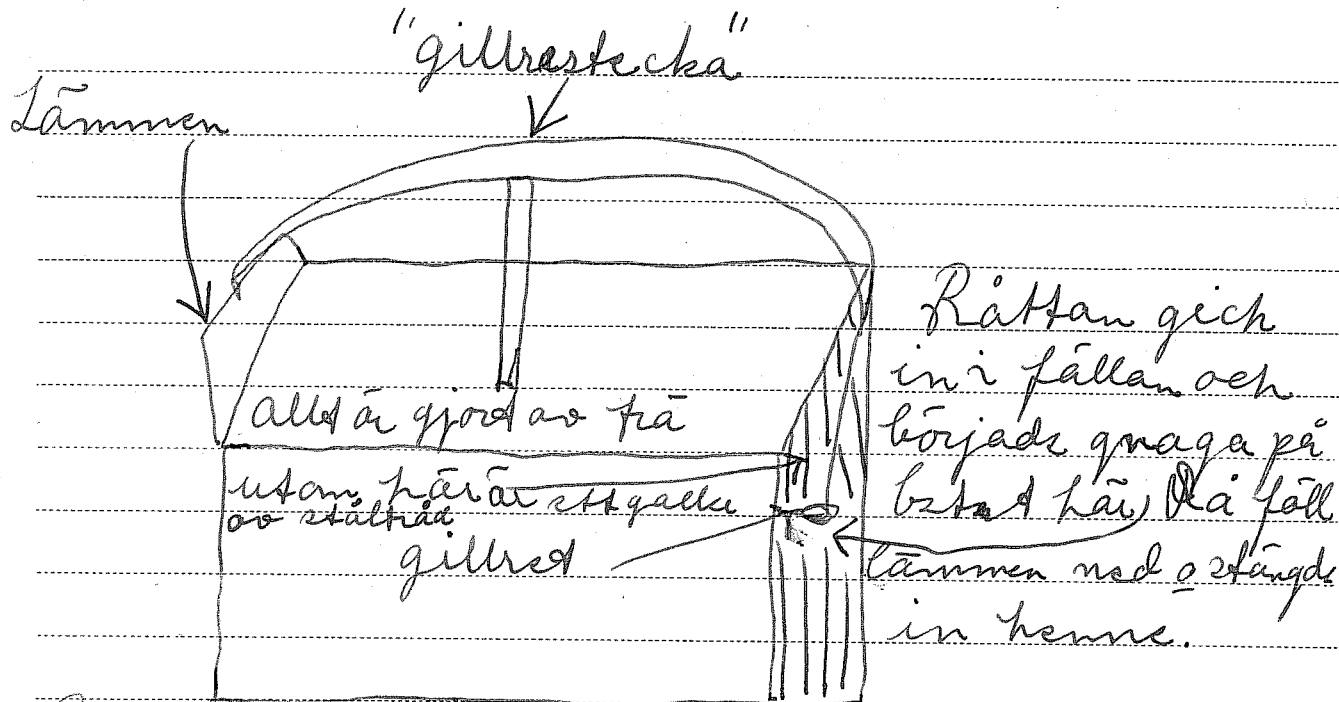

råttan gnaga hål i stålspjädens egg och klämma ihjäl råttan.

ACC. N:R M. 13577:24.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

24

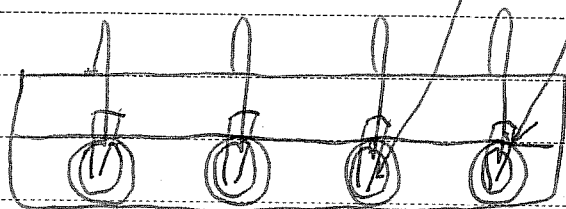
Rättfälla som stängde in rättan levande. Man dödade sedan rättan genom att sänka ned fällan i vatten. Två gillrest och lämnen var förbundna med varandra genom gillresten. Denna typ av rättfälla daterar sig från 1700-talet.

ACC. Nr M. 13577:25.

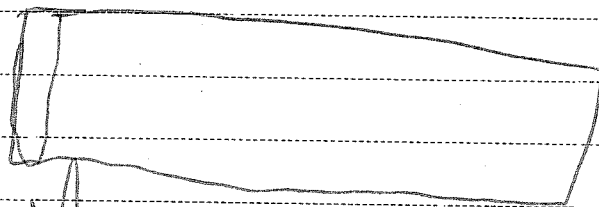
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

25

Tråd av bomullsgarn som rättas
åt av detta gjordes att fjädrar sprang upp och
rättan var fast.

Rättfälla av trä med ståltrådsfjädrar som
drag åt om rättans hals och bände hen-
ne.

Bete som
rättan skulle gnagapå, då fäll en tung bräda ner
och klämde ihjäl henne.

ett sätt att döda råttor var att lägga
ut arsenikförgiftade beten. Det var dock
högst riskabelt, det hände ofta att hönor
och katter fick fast på betena och
ät ihjäl sig. När man lade ut arsenik
brukade man säga att man lade ut
"liten ritt." Fast på andra djur än den
nämnda ha inte förekommit här på
orten.

Snaror till att fånga orre med
var bäst att sätta ut i skärgård med
små buskar och grynigt lingen och blå-
håssis. För tjäder var det bäst på någon
mossa som var bevädd med tranbär
och ongiven av tät storskag. Där
höll tjäderna till och flög sedan
ned på massen, för att placka sig

läe till föda. Jaktharkarna vara bättre
för i tiden det var inte så utpräglad
i skogarna. Villbrädet hade gått om mat
och förökade sig kraftigt. Unde brädda-
rens ungdom var det inte naga med jakt.
rätten. Man behövs bara fåga bön-
darna om man fick jaga på deras
skogar det fick man gäna. Det var in-
te så gått om jagar på den tiden,
bössen var ej var mans egendom.
Någon gång lag flera skyttar sig sam-
man och ordnade ~~gemensam~~^{men} jakt.
Då kunde bytet bli stort, bräende på
den tidens gada tillgång. Jan betal-
ning för att man fått jaga på andras
mark gav man markägaren en haer
eller kanske ett rådjur. Jaktslaggar-
na var man många gånger sj se naga.

med, liksom fjärskytte hörde till tidens
sed. Enda beärfvarens ungdom var jakt-
tiderna längre. Tillgången på vilt var god
avräkningsmöjligheterna var också goda.
Fondjuren sökte man i regel att spara
på älg och rådjur, en älgka som hade 2
kalvar ansågs skamligt att skjuta.

De som jagades mest var gods ägar-
na så kallat "herrskep". De utövade
jakten för sitt nöjes skull. Bönder &
torpare hade jakten som en del af
inkomstbädda. Den gavs också i huset
samt slantar i penningrungen för det
villabråd som såldes. Att utföra laglig
jakt ansågs för hedeligt. Rådjurs och
älgkött saltades eller torrades. Fä-
bäddet koktes och äts färskt, ävenså

Tjäder och övre. På vintern kunde halva-
na förvaras frusna i 3 veckor, det an-
sågs bättre bli mörkt än det vilda bjöds
ut i kyrkljus eller i staden och köpingen
om det inte var för avlägsna. Man
kan säga att skattningarna hade skona-
misk betydelse, det var ont om kling-
ande mynt för 50 å 75 år sedan.

Tjuvskyttet förkom bland bönda-
na och torparna. Det ansågs nog för
både skamligt och vanhedrande. En
del tjuvskyttar ansågs stå i förbindelse
med skogslä och andra övernaturliga
väsen. De kunde med blotta ordet
driva djuren till sig på flera mils
avstånd. Djuret kom svettigt och
uttröttat springande ända fram till

ACC. N:R M. 13577:30.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

fluvskytteens stuga, och han hade bara
att gå ut och fälla det. Sådana
förbindelser hade dock ej något gemensamt
sig utan brukade leda till skytteens
fördärva.

30